

2) Uvjetna vjerojatnost i nezavisnost [Odl sada imamo svoju notaciju]

[Bitno!]

Primjer | Bacamo dvije kocke

$$\rightarrow \Omega = \{(i,j) : i,j \in \{1, \dots, 6\}\}$$

Ako je $A = \{ \dots \}$

$$A = \{ \text{zbroj je 4} \} = \{(i,4-i) : i=1,2,3\}$$

$$\Rightarrow P(A) = \frac{|A|}{|\Omega|} = \frac{3}{36} = \frac{1}{12}$$

Ako dodatno znamo da se dogodilo

$$B = \{ \text{na prvoj kocki pad broj 2} \} \\ = \{(2,j) : j=1,2,\dots,6\}$$

kako se mijenja vjerojatnost za A?

Budući da su snižavali

B ← "manji" Ω

$$(2,1), \boxed{(2,2)}, (2,3), (2,4), (2,5), (2,6)$$

↓
A

jednako vjerojatni, a samo 1 je povoljan za A

$\Rightarrow P(A|B) :=$ "vjerojatnost da A uz uvjet B"

$$= \frac{1}{6} = \left(> \frac{1}{12} = P(A) \right)$$

Uočimo,

$$P(A|B) = \frac{|A \cap B|}{|B|} = \frac{|A \cap B|/|\Omega|}{|B|/|\Omega|} = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}$$

Defin. 2.1 Neka je (Ω, \mathcal{F}, P) vjerojatnosni prostor te $B \in \mathcal{F}$ t.d.

$P(B) > 0$. Za sve $A \in \mathcal{F}$ defin.

$$P(A|B) := \frac{P(A \cap B)}{P(B)} \quad (2.1)$$

te $P(A|B)$ zovemo vjerojatnost od A uz dano B (ili uz uvjet B).

Iz (2.1) odmah slijedi:

$$P(A \cap B) = P(A|B) P(B) \quad (!) \quad (2.2)$$

Prop. 2.2 Ako je $P(B) = 0$, $P(A|B)$ nije definirana, ali svejedno pišemo (2.2), tj. $P(A|B) P(B) := 0 = P(A \cap B)$

$$(P(A \cap B) = P(B) = 0) \quad \square$$

Iz (2.2), $\forall A, B \in \mathcal{F}$ imamo

$$P(A) = P(A \cap B) + P(A \cap B^c) \quad (!) \quad (2.3)$$
$$= P(A|B) P(B) + P(A|B^c) P(B^c)$$

← [F.P.V.]

Općenito, za krenilju događaja $(H_i)_{i \in I}$ pri čemu je $I = \{1, 2, \dots, n\}$ ili $I = \mathbb{N}$, kažemo da je potpun sistem događaja (PSD) ako je

- $H_i \cap H_j = \emptyset, \forall i \neq j$ (u parovima disjunktivi)
- $\bigcup_{i \in I} H_i = \Omega$.

[u sklopu se traži $P(H_i) > 0, \forall i$, ali to nije potrebno zbog Prop. 2.2.]

Prop. 2.3 (Formule potpune vjerojatnosti)

Za sve $A \in \mathcal{F}$ i bilo koji PSD $(H_i)_{i \in I}$ vrijedi:

$$P(A) = \sum_{i \in I} P(A_i | H_i) P(H_i) \quad (2.4) \quad (\text{"FPV"})$$

Dokaz.

$$P(A) = P(A \cap \Omega) = P(A \cap \left(\bigcup_{i \in I} H_i \right))$$

$$= P\left(\bigcup_{i \in I} (A \cap H_i) \right) \stackrel{\uparrow}{=} \sum_{i \in I} P(A \cap H_i)$$

(σ -aditivnost
ili konačna odit.) jer su $(A \cap H_i)_{i \in I}$
parnima disj.

$$\stackrel{(2.2)}{=} \sum_{i \in I} P(A | H_i) P(H_i) \quad \square$$

DZ Ako je $A \in \mathcal{F}$, $(H_i)_{i \in I}$ konvergu u parnima disj.
događaja t.d. $A \subseteq \bigcup_{i \in I} H_i$ (najčešće $\bigcup_{i \in I} H_i = \Omega$), pokušite
da i dalje vrijedi (2.4).

[R: gledaj $\tilde{H}_i = H_i$ za $i \in I$ te $\tilde{H}_0 = \left(\bigcup_{i \in I} H_i \right)^c$

$\rightarrow \tilde{H}_0, \tilde{H}_i, i \in I$ je PSD te je $P(A | \tilde{H}_0) P(\tilde{H}_0) = P(A \cap \tilde{H}_0) = 0$]

Primjer 2.4 Iznosi A, B, C nelom bacaju kocku sve dok ne
dobiju broj 6 (vidi podglavje 1). Ako je

$A_1 = \{A \text{ je prvi dobio } 6\}$, te $a := P(A_1)$

$B_1 = \{B \text{ — " — " — }\}$, te $b := P(B_1)$

$C_1 = \{C \text{ — " — " — }\}$, te $c := P(C_1)$

Odnedite a, b, c .

R: $a = P(A_1) = [H_1 = \{A \text{ dobio } 6 \text{ u } 1. \text{ bacanju}\}, H_2 = H_1^c]$
 \uparrow PSD

$$= \underbrace{P(A_1 | H_1)}_{= \dots = 1} \underbrace{P(H_1)}_{= \frac{1}{6}} + \underbrace{P(A_1 | H_1^c)}_{= \frac{5}{6}} \underbrace{P(H_1^c)}_{= \frac{5}{6}}$$

$$= \frac{1}{6} + \frac{5}{6} \cdot P(A_1 | H_1^c) = \frac{1}{6} + \frac{5}{6} P(C_1) = \frac{1}{6} + \frac{5}{6} \cdot c$$

ako 1. ispuć nije odmah dobio 6 "postaje" 3. ispuć po redu

$$\Rightarrow c = P(C_1) = ?$$

kočinar

$C_1 \subseteq \{ \text{u prva dva bacanja nije pala 6ica} \} =: D$,

te $D = (D \cap E_1) \cup (D \cap E_2) =: H_1' \cup H_2'$, gdje je

$E_1 = \{ \text{u svim 1. bacanju, C je dobio 6} \}$,

$E_2 = E_1^c$.

Budući da je $H_1' \cap H_2' = \emptyset$ i $A \subseteq H_1' \cup H_2'$,

$$c = P(C_1) \stackrel{\text{FPV}}{=} P(C_1 | H_1') P(H_1') + P(C_1 | H_2') P(H_2')$$

$$\bullet P(C_1 | H_1') = P(C_1 | \text{u prva dva bacanja } \neq 6, \text{ u 3. } 6) = 1$$

$$\bullet P(H_1') = P(\text{u prva dva bacanja } \neq 6) = \frac{5^2 \cdot 1}{6^3} = \left[\frac{5}{6} \cdot \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6} \right] = \frac{25}{216}$$

$$\bullet P(C_1 | H_2') = P(C_1 | \text{u prva tri bacanja } \neq 6)$$

= [kao da krademo ispočetka]

$$= P(C_1) = c$$

$$\bullet P(H_2') = \frac{5^3}{6^3} = \frac{125}{216}$$

$$\Rightarrow c = \frac{25}{216} + \frac{125}{216} \cdot c$$

$$\Rightarrow c = \frac{25}{91}$$

Dokle,

$$a = \frac{1}{6} + \sum_6 e = \dots = \frac{36}{91}$$

← [usporedi s njezginom u posljednju ①!?!]

Ⓟ Pokusite da je

$$b = \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6} + \frac{5}{6} \cdot \frac{5}{6} \cdot 2 \dots$$

Specijalno,

$$b = \frac{30}{91} (= 1 - a - e)$$

Nap. 1 (!) Nekad nas zanima $P(A|B)$ te ju računamo po formuli (2.1), ali često "znamo" $P(A|B)$ te ju koristimo kad bi računali apri. $P(A)$ ili $P(A \cap B)$.

Th. 2.5 (Bayesova formula) (!)

Neka je $A \in \mathcal{E}$ t.d. $P(A) > 0$ te $(H_i)_{i \in I}$ konačan ili prebrojiv niz događaja t.d. $A \subseteq \bigcup_{i \in I} H_i$ i $H_i \cap H_j = \emptyset, i \neq j$. Tada je za sve $j \in I$,

$$P(H_j | A) = \frac{P(A|H_j)P(H_j)}{P(A)} = \frac{P(A|H_j)P(H_j)}{\sum_{i \in I} P(A|H_i)P(H_i)} \quad (2.5)$$

Dokaz

$$P(H_j | A) \stackrel{(2.1)}{=} \frac{P(H_j \cap A)}{P(A)} \stackrel{(2.2)}{=} \frac{P(A|H_j)P(H_j)}{P(A)} \stackrel{(2.3)}{=} \frac{P(A|H_j)P(H_j)}{\sum_{i \in I} P(A|H_i)P(H_i)}$$

Primjer 2.6 (Laini ...)

Rijetka bolest pogađa 1 u stotih 100 000 osoba. Test koji imate je dosta pouzdan: ako imate bolest, test će biti pozitivan s vjer. 0.95, a ako nemate, bit će (krivo) pozitivan s vjer. 0.005. Test je pokazao da imate bolest, koliko je vjer. da ju zaista imate?

(Pj.) Neka je

- $H_1 = \{\text{imate bolest}\} \rightarrow P(H_1) = \frac{1}{100\,000}$
- $H_2 = \{\text{nemate bolest}\} \rightarrow P(H_2) = 1 - P(H_1) = \frac{99\,999}{100\,000}$

} PSD

- $T = \{\text{test je pozitivan}\} \rightarrow P(T|H_1) = 0.05, P(T|H_2) = 0.005$

Trazimo $P(H_1|T)$!

$$P(H_1|T) = \frac{P(T|H_1)P(H_1)}{P(T|H_1)P(H_1) + P(T|H_2)P(H_2)} = \frac{0.05 \cdot \frac{1}{100\,000}}{0.05 \cdot \frac{1}{100\,000} + 0.005 \cdot \frac{99\,999}{100\,000}}$$

$$= \frac{0.05}{0.05 + 499.995} \approx 0.002 = 0.2\% \left(> P(H_1) \right)$$

\Rightarrow Je li test beskoristan? Ne nužno! U praksi se testiraju samo osobe koje se sumnja da imaju bolest, ne temelju nekih drugih indikatora, a za njih je " $P(H_1)$ " puno veći nego u općenoj populaciji. (a $P(H_2)$ puno manji)

Ostala svojstva uvjetne vjerojatnosti:

Ako su $A_1, \dots, A_n \in \mathcal{F}$ događaji, tada je

"chain rule"

$$P(A_1 \cap \dots \cap A_n) = P(A_1) P(A_2|A_1) \cdot P(A_3|A_1, A_2) \dots P(A_n|A_1, \dots, A_{n-1}) \quad (2.6)$$

ukoliko je $P(A_1 \cap \dots \cap A_{n-1}) > 0$ (pa su sve gornje uvjetne vjerojatnosti dobro definirane). (DZ)

Primjer 2.7 | u kutiji se nalazi m B i n C kuglica, te na slučajan način izvučemo $k \leq m$ kuglica, jednu za drugom (bez vraćanja). Kolika je vjerojatnost da smo izvukli samo B kuglice?

(Pj.) Neka je B_k traženi događaj, te

$A_i := \{ \text{izvoli } B \text{ kuglica u } i\text{-tom izvlačenju}, i=1, \dots, k \}$

$$\Rightarrow P(B_k) = P(A_1 \cap A_2 \cap \dots \cap A_k) \stackrel{(2.6)}{=} P(A_1)P(A_2|A_1) \dots P(A_k|A_{k-1} \cap \dots \cap A_1)$$

• $P(A_1) = \frac{n}{2^n} = \frac{1}{2}$ [bilo šta, $P(A_i) = \frac{1}{2}, \forall i$]

• $P(A_2|A_1) = [u \text{ kutiji ostalo } n-1 \text{ B i } n-1 \text{ C kuglica}]$
 $= \frac{n-1}{2^{n-1}}$

• $P(A_3|A_2 \cap A_1) = \frac{n-2}{2^{n-2}}$

• $P(A_k|A_1 \cap \dots \cap A_{k-1}) = \frac{n-(k-1)}{2^{n-(k-1)}} = \frac{n-k+1}{2^{n-k+1}}$

$$\Rightarrow P(B_k) = \frac{n}{2^n} \cdot \frac{n-1}{2^{n-1}} \cdot \dots \cdot \frac{n-k+1}{2^{n-k+1}}$$

Za neke $B \in \mathcal{F}$ t.d. $P(B) > 0$ definišemo λ -ju $P_B: \mathcal{F} \rightarrow \mathbb{R}$ s

$$P_B(A) := P(A|B), \quad A \in \mathcal{F} \quad (2.7)$$

Prop. 2.8 | Neka je $B \in \mathcal{F}$ t.d. $P(B) > 0$. Tačka je P_B ujednaštvenost na $(\mathcal{J}, \mathcal{F})$.

Dokaz | (A1) $P_B(A) = P(A|B) \geq 0, \forall A \in \mathcal{F}$ ✓

(A2) $P_B(\mathcal{J}) = P(\mathcal{J}|B) = \frac{P(\mathcal{J} \cap B)}{P(B)} = \frac{P(B)}{P(B)} = 1$ ✓

(A3) Ako su $(A_j)_{j \in \mathbb{N}}$ u parovima disjunktne događaji iz \mathcal{F} ,

tačka su i $(A_j \cap B)_{j \in \mathbb{N}}$ ————— || —————

$$\Rightarrow P_B\left(\bigcup_{j=1}^{\infty} A_j\right) = \frac{P\left(\left(\bigcup_{j=1}^{\infty} A_j\right) \cap B\right)}{P(B)} = \frac{P\left(\bigcup_{j=1}^{\infty} (A_j \cap B)\right)}{P(B)} =$$

$$\sum_{j=1}^n \frac{P(A_j \cap B)}{P(B)} = \sum_{j=1}^n P_B(A_j)$$

Dakle, $P_B(\cdot) = P(\cdot | B)$ (ima sve svojstva "standardne" vjerojatnosti, npr.

- $P(A^c | B) = 1 - P(A | B)$, (2.8)
- $A \cap C = \emptyset \Rightarrow P(A \cup C | B) = P(A | B) + P(C | B)$ (2.9)

Nap: Budući da je $P_B(A) = P_B(A \cap B)$, $\forall A \in \mathcal{E}$ (102), u (2.9) i sličnim tvrdnjama, čudnije je da vrijedi $(A \cap B) \cap (C \cap B) = \emptyset$

Nadalje, za $A, C \in \mathcal{E}$ t.d. $P_B(A) = P(A | B) > 0$ (tj. $P(A \cap B) > 0$), vrijedi:

$$\boxed{P_B(C | A) = P(C | A \cap B)} \quad (2.10) \quad (102)$$

Specijalno,

$$P(A \cap C | B) = P(A | B) P(C | A \cap B), \quad (2.11)$$

te ako je $(H_i)_{i \in I}$ konačan ili prebrojan niz u potpunosti disjunktivnih događaja t.d. za $A \in \mathcal{E}$, $A \subseteq \bigcup_{i \in I} H_i$,

$$\begin{aligned} P(A | B) &= P_B(A) = \text{[FPV za } P_B \text{!]} \\ &= \sum_{i \in I} P_B(A | H_i) P_B(H_i) \\ &= \sum_{i \in I} P(A | H_i \cap B) P(H_i | B) \end{aligned} \quad (2.12)$$

[Dovoljno je da je $A \cap B \subseteq \bigcup_{i \in I} (H_i \cap B)$.]

Primer 2.15 | Matematika i statistika: organizacija kuća smatra da postoje dvije vrste ljudi:

- oni skloni nezgodama \rightarrow vjerojatnost da imaju nezgodu u bilo kojoj godini je 0.4 (neovisno o nezgodama u drugim godinama)
 - oni koji nisu skloni nezgodama \rightarrow ——— || ———
- 0.2 . ——— || ———

Ako pretp. da je $\approx 30\%$ ljudi u populaciji koji uzimaju osiguranje sklonu nezgodama, kolika je vjerovatnost da će morati osiguravnik imati nezgodu u 1. godini? Ako je imao nezgodu u 1. godini, kolika je vjerovatnost da će je imati i u 2. godini?

(9.) Neka je

• $A = \{ \text{osiguranik je sklon nezgodama} \}$

zakons $\Rightarrow P(A) = \underline{\underline{0.3}}$

$\Rightarrow P(A^c) = P(\text{osig. nije sklon nezg.}) = \underline{\underline{0.7}}$

• $A_i = \{ \text{osiguranik ima nezgodu u } i\text{-toj godini} \}, i=1,2$

zakons • $P(A_1 | A) = 0.4 = P(A_2 | A)$,

te $0.4 = P_A(A_2) \stackrel{(2.10)}{=} P_A(A_2 | A_1) \stackrel{(2.10)}{=} P(A_2 | A_1 \cap A)$

• $P(A_2 | A^c) = 0.2 = P(A_2 | A^c) = P(A_2 | A^c \cap A_1)$

(10) Zamirna nus

$P(A_1)$ ^{FPV} $= P(A_1 | A)P(A) + P(A_1 | A^c)P(A^c)$

$= 0.4 \cdot 0.3 + 0.2 \cdot 0.7 = \underline{\underline{0.26}} (= P(A_2))$

neći čemu da su A_1, A_2 vjetno nezavisni uz klasu A

(11) Zamirna nus

$P(A_2 | A_1)$ $\stackrel{(2.12)}{=} \underbrace{P(A_2 | A_1 \cap A)P(A | A_1)}_{= P(A_2 | A) = 0.4} + \underbrace{P(A_2 | A_1 \cap A^c)P(A^c | A_1)}_{= P(A_2 | A^c) = 0.2}$

• $P(A | A_1)$ $\stackrel{\text{Bayes}}{=} \frac{P(A_1 | A)P(A)}{P(A_1)} = \frac{0.4 \cdot 0.3}{0.26} = \frac{6}{13} \approx 0.46$

$\Rightarrow \underline{\underline{P(A^c | A_1)}}$ $\stackrel{(2.3)}{=} 1 - P(A | A_1) = \frac{7}{13} \approx 0.54$

$\Rightarrow \underline{\underline{P(A_2 | A_1)}}$ $\stackrel{(2)}{=} 0.4 \cdot 0.46 + 0.2 \cdot 0.54 = \underline{\underline{0.232}}$

Uočimo,

$$P(A_2 | A_1) > P(A_2)$$

jer je $\left[P(A | A_1) \approx 0.46 > 0.3 = P(A) \right]$ (pa i
 $P(A^c | A_1) < P(A^c)$) \blacksquare